

BİR BAĞLAM OLARAK KENT

Prof. Tansel Türkdoğan

Kentin kavramsal alandaki ilişkileri birçok açıdan anlatılan , yazılan ve tartışılan , son dönemde de genel tabiriyle moda bir kavram ve üzerinde çoklukla durulan bir konu oldu. Kent ve sanat başlıklı bu çoklu seçenekler arasında benim açımdan iki önemli nokta var;

Birincisi sanatın , bir malzeme olarak kenti manipüle etmesi (yani sanatın kente bakışı) ki, post sanatın en çok rağbet ettiği bir alan olurken , ikincisi kentin reorganizasyonunda sanatın manipüle edilmesi (kenti yeniden inşa eden bakışın sanata bakışı) ayrı bir tartışmalı alan olarak karşımızda duruyor.

Bu iki konu şüphesiz birbirinden tamamen bağımsız değil ancak sanatçının kent ile olan ilişkisi çok daha öznel bir tavırla bağlam olarak alınırken , kentin yeniden inşasındaki toplumsal mühendisliğinin sanatı manipüle edişi de sanatçıların ilgi alanına girmiş durumda.

Güncel sanat karakteri itibari ile modern sanatın ilgi alanı dışında kalan her konu ve kavramı kucaklarken , sosyoloji , psikoloji , antropoloji , sosyal politikalar v.b. gibi diğer disiplin alanları içinde ele alınan konular ile bağlar kurmasını sağladı. Bu ilgi alanları o kadar çeşitliliğe kavuştu ki, yaşama ait her şey sanatın temel konusu olabildi. Aslında, sanatın yaşamı kucaklaması, bir anlamda onun normalleşmesiydi.

Sanat=yaşam mottosu ile varoluşunu yenileyen sanatçı için , bugünün insanının yaşam alanlarını oluşturan kentleri hemen malzemesi yapması bu anlamda kaçınılmazdı. Bu saptama bugün şu açıdan çok önemli, nüfus hareketliliği verilerine göre, Türkiye nüfusunun %75'i artık kentlerde yaşıyor. Bu , kent dinamiklerini ve sanatın üretimlerini de yeniden ve derinden etkiliyor. Kent denilen şey tabii ki sadece kent yaşamına ait düzenlilikleri , yapıları , yolları değil evsizleri, kağıt toplayanları , çöpten beslenenleri , eylemleri de , anarşiyi de içerisinde barındırıyor. Bu yaşamsal gerçeklikler “yokmuş gibi yaparak” sanat yapmanın pratiği çoktan gerilerde kaldı günümüz sanat gramerinde. “Güzel” dışında yepyeni bir estetik peşinde koşan post sanat , metropolün bazen hemen çeperinde bazen de tam kentin merkezindeki-kalbindeki karmaşık ve çarpık kurguyu referans alıyor. Soğuk havada atm kulübesinde yaşayan evsiz çocuklardan , zabıtanın kaçan seyyar satıcıya bu yelpazede aktüel olan ne varsa sanat alanında ona rastlamak mümkün. Bağlamlarını kurgularken ideolojik bir duruş ile var olabildiği gibi kenti tüketen tüm etnisiteler ve onların oluşturdukları komünler kısacası yaşamın ve kentin tüm kültürü var bu üretimlerde.

Kenti dert edinen , onu malzeme eden sanatçı, kimi zaman kentin olanakları ve olanaksızlıklarından hareket ederek işler üretirken kimi zaman da kentin biçimsel

özelliklerini araştıran işleri ağırlıklı olarak merkeze aldı. Bu konular modernizmin sosyoloji , şehircilik , sosyal politikalar başlıkları altında tanımladığı alanlardı aslında. Bu disiplinlere soyunması , sadece bu bile , günümüz sanatının hala modernist saldırılara hedef olmasının nedeni olabilir. Ama yaşam nereye akıyorsa, güncel sanat pratikleride onu izlemeye onunla birlikte var olmaya kodlanmış durumda.

Kenti bir flanör olarak okuyan sanatçı tipi yanında bu konuda çalışan tüm sanatçıların farklı tavırlarından bahsetmek olası. Bu arada şunu da belirtelim ki günümüz kentleri AVM'leri, otobanları, alt ve üst geçitleri, mobese kameralarıyla flanör'ün özgürce aylıklık ederek yaya dolaşmasına izin vermeyecek kadar büyük, karmaşık ve denetim altında görünüyorlar. Sorulardan birisi de şu , flanör'ün dolaşacağı kaldırımlara sahip kent hala var mı acaba?

Sanatçılar bunun yanında yeni okumalar yaparken , kenti malzeme eden sanatçının kimi zaman bir toplumbilimci , kimi zaman bir muhabir, kimi zaman bir terapist, kimi zaman bir turist hatta kimi zaman bir röntgenci gibi farklı rollere bürünebileceğini görmek olası . Kentin dökümantasyonu , sosyopolitik göç sorunları sözü edilen rollere bürünen günümüz sanatçısının ilgi alanlarını oluşturmakta. Sanatçı yaptığı gözlemlerin tümünü kendi anladığı dile tercüme ederek gündeme getiriyor kuşkusuz.

Bu bağlamda toplumbilimci rolünde bir kent okuması ile , modernist kent ontolojisi içerisinde “*modernist hayaller*” ve bugünün “*kent gerçeklikleri*” sanatçıların bu bağlamda işlerinin kurgusunda temel oluşturabilmekte. Bu hayaller , kentin eşitlikçi , düzenli yaşam vaad ettiğini anlatan hayallerdi modernist dönemde ancak modernizm sonrası ortaya çıkan görüntüler bu hayallerin tam tersine , eşitliksiz, düzensiz ve adaletsiz kent fragmanlarını yarattı. Sanatçı bu çarpık kent imajını bir toplumbilimci duyarlılığı ile ele alarak malzemesi yaptı. Yeni estetik gramer bu bağlamda ortaya çıkarılan bazen mide bulandırıcı görüntüleri bile güncel formatta sergiledi. Bunlar modernizmin sanat alanına ancak belirli malzemeler ve sunuş biçimleri ile izin verdiği kadarıyla yer bulabilen konulardı. Modernist kent'in sonrasında önemli olan kentlerin ya da kentlerin sunduğu yaşam alanlarının en iyi ve en güncel yöntemlerle pazarlanmasıdır. Bu kapitalizmin kar maksimalleştirme çabalarının kentleri getirdiği son noktadır. Bu kentlerin küresel sermaye ve insan dolaşımı açısından daha çekici hale getirilmesi ile olasıdır. (*Kentsel Dönüşüm Projeleri*) . Bu okuma içerisinde modernizmin özellikle Türkiye'de 80'lerde şehir banliyöleri kurgusu ile terk ettiği şehir merkezlerini –kötü apartman blok stokları- artık kenti terk eden burjuvazi tarafından *fakat başka bir içerikle* geri istenmesidir. Ancak tek farkla ; örneğin Sulukule eski hali ile değil , yenilenmiş ve tamamen değişerek yepyeni bir formatta , parlatılmış olarak geri alınmalıdır. Bu merkezlerden hemen her kentte bulmak olasıdır; Ankara'da Dikmen vadisi ,Altındağ , İstanbul'da Galata , Balat v.b. yerler .

Sulukule kentsel dönüşüm projesi , İstanbul

Kentin yeniden imaj ve inşasında küresel kültürel dinamiklerle oluşturulması kaçınılmazdı. Yeni kent kavramı, sanayisizleştirilen ve kentsel dönüşümün inşaat faaliyetleri ile kentteki nüfus hareketliliği artık büyük ölçüde kültür ve sanat üzerinde temellenen politikaların etkisi altındadır. Bu yaşam mühendisliği etkinliği içerisinde sermayenin mekân üzerindeki düzensiz hareketinin kutuplaştırıcı etkisi, kimi yerlerde geniş yoksulluk bölgelerinin oluşmasına yol açarken, kimi yerlerde de aşırı lüks yaşam alanları ortaya çıkarmaktadır. İşte bu dinamikler bugünün sanatının o toplumbilimci duyarlılığı ile yaptığı gözlemlerinin bu noktalara yönelmesini sağlamıştır. Yaşam sanatın ta kendisi ise , yaşamdaki dayatmalar toplumsal değişim ve genetik kırılmalar olduğu gibi sanatın baş köşesinde yerini alıyor bugün. Bugünün kentinde ve yeni yapısı ile post-fordist tüketim toplumunda kentler birer marka olarak lanse edilmeye başlanmış(bakınız Bilbao , İspanya), kent sermaye ve turist çekmeye yönelik dönüşüm ve soylulaşma süreçlerine maruz bırakılmıştır.

Guggenheim Müzesi , Bilbao, İspanya

Sanatçının bu dönüşüm mantığı içerisinde kenti malzeme edinmesi şüphesiz dramatik ancak gerçeklik içeren , güncel bir doğrudur. Ancak burada kent hamurunu biçimlendirenlerin açısından sanat acaba esas malzeme midir? Yoksa tali bir figüran mıdır? Sanırım esas sorulması gereken budur.

Kamusal alan ve kamusal sanat kavramları da kentin üretiminde ve kent okumalarında en çok bahsi geçen konulardan birisi. Kamusal sanat ile kamusal alanda sanat kavramları şüphesiz bağımsız iki kavram.

Kamusal alanda sanat , kolektivizm içeren, sosyal içerikli ve birçok toplumsal katman ve kesim ile işbirliği içinde, sürece dayalı, farklı mekânlarda üretilen sanat uygulamaları ve sanat projelerini kapsamı anlamında çok daha kapsamlı bir konu olarak post sanat alanının da çok ilgi duyduğu bir kulvar şeklinde değerlendirilmelidir. Özellikle çok farklı coğrafi-politik-ideolojik koşullar, kurumsal arka planlar, toplumsal yapı özellikleri ve farklı

kent dinamikleri tarafından şekillenen sanat uygulamalarını kent ile birlikte okunabilir ancak yeni kent mühendislikleri projelerinin bir parçası fakat asla kesin bir armonik yapı olarak değerlendirmemelidir.

Kent'e ait soru ve sorunlar karşısındaki sanatçı okumalarına değişik metodolojilerle yanıtlar bulmaya çalışan güncel sanat projelerinin farklı sorulardan yola çıkarak farklı noktalara ulaştıkları , bunun ise günümüz kentinin temel dinamiklerinden birisi olmaya soyunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zira bu dinamikler kentin panzehirini içerisinde taşımaktadır.